

ARMORIAL DELS SENYORS FEUDALS, CAVALLERS I NOBLES DEL BAIX GAIA (EDAT MODERNA)

Salvador-J. Rovira i Gómez

QUÈ S'ENTÉN PER ARMORIAL?

Un armorial és un recull d'escuts d'armes i blasons.

Els escuts pintats heràldicament o blasó sorgiren a mitjan del segle XII quan els cavallers es protegien el cap amb l'elm proveït de nasal que els ocultava el rostre i els feia poc identificables. En deixar la cara del cavaller de ser visible per a la resta de combatents va caldre trobar quelcom que revelés nítidament a la resta de lluitadors qui era qui, la solució consistí en adornar amb colors i emblemes el seu escut i això per dos motius: és l'arma més visible del cavaller en combat i ofereix una superfície apta per rebre figures i colors. Ens ho diu ben clar el quatrecentista Gabriel Turell quan en el seu *Arbre d'honor* escriu:

E posat que per conexença de les persones atrobades sien, no és de dir de totes, mes de aquellas solas qui per algun impediment en ses cares conèixer no.s podian, cosa seria supèrflua portàs algú la faç descuberta en la qual vertederament se conegués la persona e portàs senyal per coneixement de aquella. E com los majors e menors gentilshòmens –és a saber, cavallers e scudés– en les batalles elms en los capts entiguement portassen, en manera que coneguts no podien ésser, e los fletxés, pahons e bellestés les cares portassen descubertes, fou convinent que los gentilshòmens sols, e no los altres, deguessen en sos scuts senyals e armes portar perquè en tals fets conèixer-se poguessen.⁽¹⁾

1. Gabriel TURELL, *Arbre d'honor*, Barcelona, Editorial Barcino, 1992, p. 56.

Com és natural, l'escut només resultava un signe de reconeixement si era visible de lluny, per això es considerà que els emblemes pintats en ell havien de ser identificables des d'una determinada distància que els tractadistes situaren en un estadi –185 metres.⁽²⁾ Fou precisament per permetre la visibilitat que nasqué la llei del blasó que prohibeix que un metall –or i argent– aparegui damunt o al costat d'un altre metall o un color –vermell, blau, verd, negre, morat i ataronjat– al damunt o al costat d'un altre color, ja que així s'ofereix un contrast acusat.

Gradualment les armories o escuts d'armes de l'Europa occidental anaren assolint les seves quatre característiques que són:

- a) Tenen com a principal suport l'escut defensiu del cavaller.
- b) Són hereditaris.
- c) Són acolorits per un nombre limitat de colors.
- d) Estan sotmesos, en la seva disposició i en la seva forma, a unes regles precises i a uns atributs estereotipats.⁽³⁾

CRITERIS SEGUITS PER ELABORAR EL PRESENT ARMORIAL

Per als dibuixos dels blasons hem escollit la forma ogival, la més emprada en els escuts gentilicis.⁽⁴⁾

Els escuts els presentem reduïts a un quarter i això a despit que en la executòria de noblesa puguin constar quatre o més quarters.⁽⁵⁾ Aquesta decisió s'ha pres davant el fet que en la majoria de casos les armes que figuren en els campers segon a quart o vuitè són les armes atribuïdes als llinatges dels avis i dels besavis, talment com si fossin nobles quan en realitat no ho eren, o bé són les armes que hom vol donar a la muller de l'agraciat amb la noblesa o fan referència a senyories, etc. Com a exemple del primer cas tenim l'escut d'armes dels Martí, d'Altafulla, de vuit campers, en el que figuren les armes dels Martí, Cosidor, Gatell, Mallafré, Valls, Manyer, Folc i Oliver quan només els Martí són nobles. Una mostra del segon cas la tenim en l'escut dels Marc, de Reus, senyors de Creixell, Roda de Berà i el Masnou (el Catllar), en el qual el primer camper és ocupat per les armes dels Marc, el segon per les dels Olives –un dels llinatges de l'esposa de Salvador de Marc–, el tercer fa referència al senyoriu de Vilafortuny i el quart al de Biosca. També els hem deslliurat d'altres elements com ara la celada, la divisa, etc., encara que constin a les executòries de noblesa.

2. Martí de Riquer, *Heràldica catalana des de l'any 1150 al 1550*, vol I, Barcelona, Edicions dels Quaderns Crema, 1983, p. 19.

3. Armand de FLUVIÀ, *Origen i escuts de cognoms catalans*, Barcelona, Avui, 1989, p. 3.

4. Hem de dir que han estat dibuixats i pintats, seguint les nostres indicacions, per Montserrat Mitjans i Prat a qui agraïm la seva dedicació i el seu bon treball.

5. Hi ha una excepció: el dels Nin, de Salomó, per diferenciar-lo del dels Nin de Tàrragona.

ESCUTS D'ARMES QUE INTEGREN L'ARMORIAL

Els escuts aplegats en aquest armorial pertanyen a tres grups de nobles relacionats amb el Baix Gaià.

Primer grup. Exerciren senyoria sobre un o més pobles de la contrada en algun període de temps comprés entre 1479 i 1837, és a dir, des del regnat de Ferran II el Catòlic fins a la incorporació de les senyories jurisdiccionals a l'Estat. Tenen aquesta condició els llinatges Castellet, Corbera, Guimerà, Icard, Judice, Marc, Montserrat, Queralt i Suelves.

Segon grup. Els dels que estigueren vinculats al Baix Gaià per tenir-hi propietats i residència. És el cas dels Borràs i els Morenes amb forts lligams amb la Riera de Gaià i la Nou de Gaià, respectivament.

Tercer grup. Aquells que són originaris del Baix Gaià per haver-hi nat el primer membre del llinatge que rebé un privilegi de cavaller o de noble del Principat de Catalunya. Tenen aquesta condició els llinatges Martí i Nin.

La suma dels tres grups ens donen un total de tretze llinatges –Borràs, Castellet, Corbera, Guimerà, Icard, Judice, Marc, Martí, Montserrat, Morenes, Nin, Queralt i Suelves– les armes dels quals són les que apleguem en el present armorial.

A TALL DE COMPLEMENT

El present treball s'ajusta al concepte estricte d'armorial que és una recopilació d'escuts d'armes o blasons amb la seva descripció, i per això els escuts no s'acompanyen d'un breu resum històric del llinatge propietari; tot i això, ens permetem incorporar referències bibliogràfiques a fi que el lector, si vol, pugui fer la seva personal aproximació als llinatges considerats.

Borràs

ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J. *Els marquesos de la Bàrcena i la Riera de Gaià*. Valls: Cossetània Edicions, 2005.

Castellet

ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J. "Els Castellet" dins *29 retalls històrics d'Altafulla*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 2002, p. 21-22.

– *Els nobles de Tarragona al segle XVI*. Tarragona: Indústries Gràfiques Gabriel Gibert, 2003, p. 29-33.

Corbera

GÜELL I JUNKERT, Manel. "El traspàs de la baronia d'Altafulla al segle XVII", *Estudis Altafullencs*, 17 (1993), p. 53-74.

ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J., "Els Corbera" dins *29 retalls històrics d'Altafulla*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 2002, p. 29-30.

Guimerà

ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J. *Tamarit*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1991, p. 45s.

Icard

ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J. *La baronia de Torredembarra a l'edat moderna*. Torredembarra: Patronat Municipal de Cultura de Torredembarra, 2003.

Judice

GÜELL JUNKERT, Manel. "Els Judice de Rapallo, armadors, oficials reials, militars i castlans de Tamarit", *Estudis Altafullencs*, 29 (2005), p. 31-48.

ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J. *Tamarit*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1991, p. 46s.

Marc

ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J. *Els March, darrers senyors de Creixell i Roda de Berà*. Valls: Cossetània Editors, 2003.

Martí

ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J. *Els Martí, de pagesos benestants i mercaders a nobles del Principat de Catalunya*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1999.

Montserrat

ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J. *El marquesat de Tamarit (1681-1837)*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 1992.

— *Francesc de Montserrat i Vives, primer marquès de Tamarit (1617-1688)*. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 2001.

— "Les pedres de Vic i Francesc de Montserrat i Vives, primer marquès de Tamarit", *Tag*, 39 (2005).

Morenes

ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J. *Rics i poderosos, però no tant. La noblesa a Tarragona i comarca al segle XVIII*. Tarragona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona, 2000, p. 157-163.

Nin

VIRGILI, Antoni. "La formació d'oligarquies locals a l'Antic Règim: els Nin de Salomó (1594-1704)", *Estudis Altafullencs*, 20 (1996), p. 53-68.

Queralt

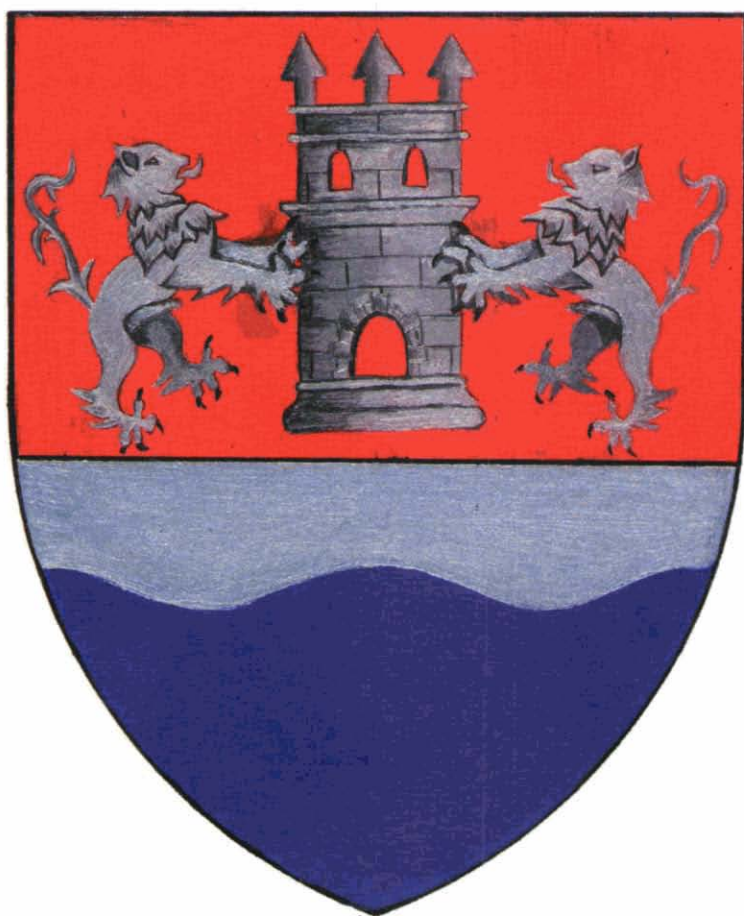
FUENTES I GASÓ, Manuel M. *El castell, vila i terme del Catllar*. El Catllar: Ajuntament del Catllar, 1999, p. 289-419.

ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J. *La baronia de Torredembarra a l'edat moderna*. Torredembarra: Patronat Municipal de Cultura de Torredembarra, 2003, p. 40-58.

Suelves

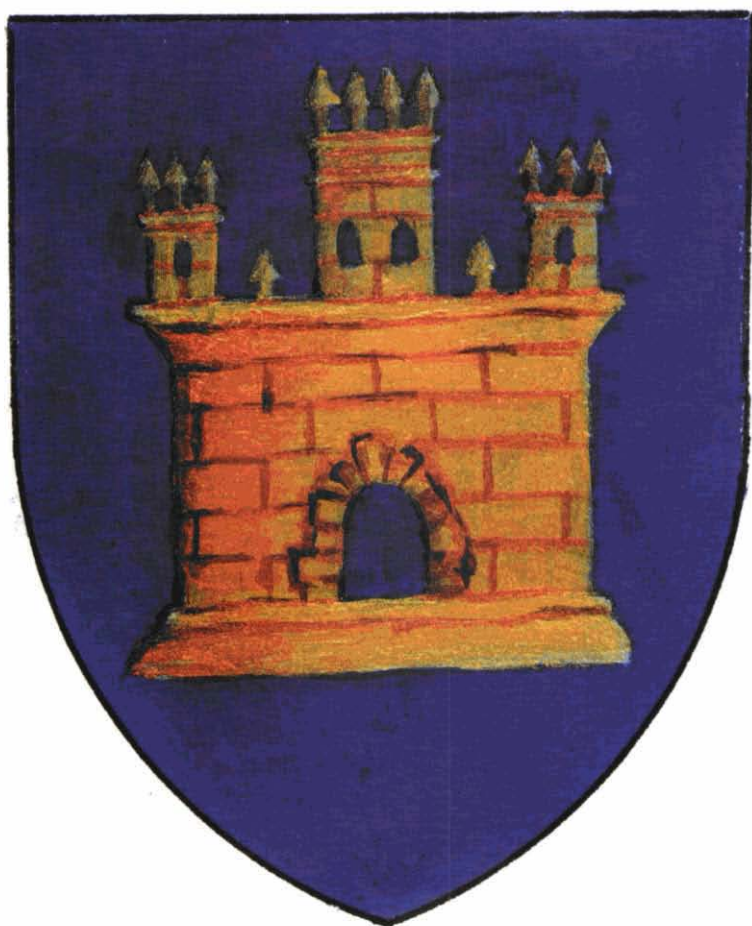
ROVIRA I GÓMEZ, Salvador-J. "Joan de Montserrat *olim* de Suelves, sisè marquès de Tamarit", *Estudis Altafullencs*, 26 (2002), p. 23-41.

BORRÀS

Truncat: 1r de gules, una torre d'argent amb 2 lleons d'argent estantolats;
i 2n ondat d'argent i atzur.

CASTELLET

D'atzur, un castell obert d'or.

CORBERA

D'or, 5 corbs de sable.

GUIMERA

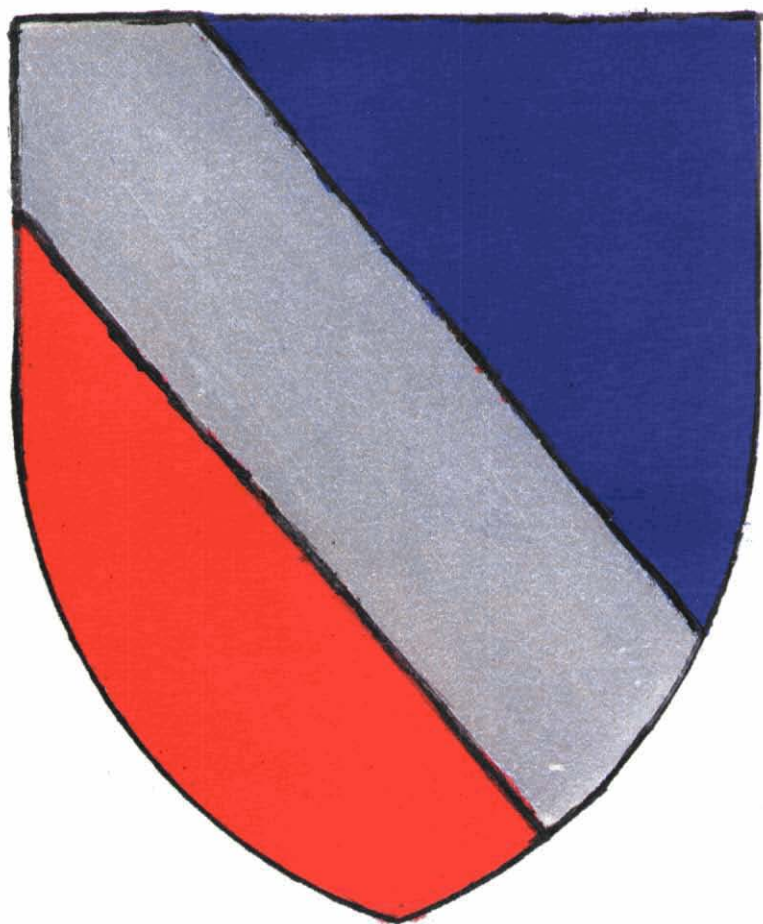
D'argent, 2 faixes d'azur.

ICARD

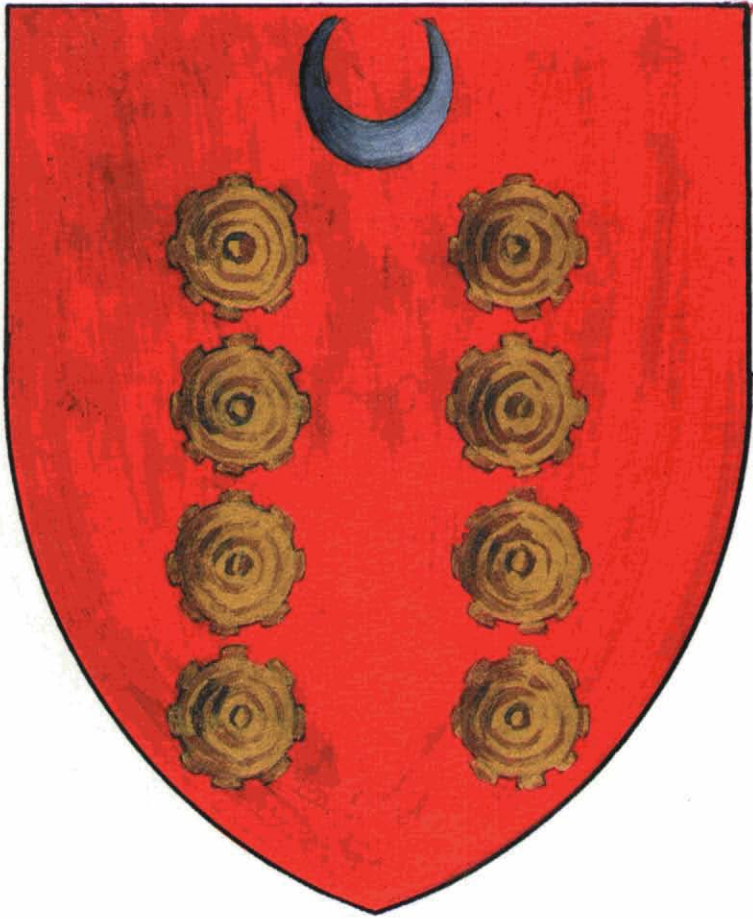
D'atzur, un card de 3 flors d'or,
sobremuntat d'una estrella d'argent.

JUDICE

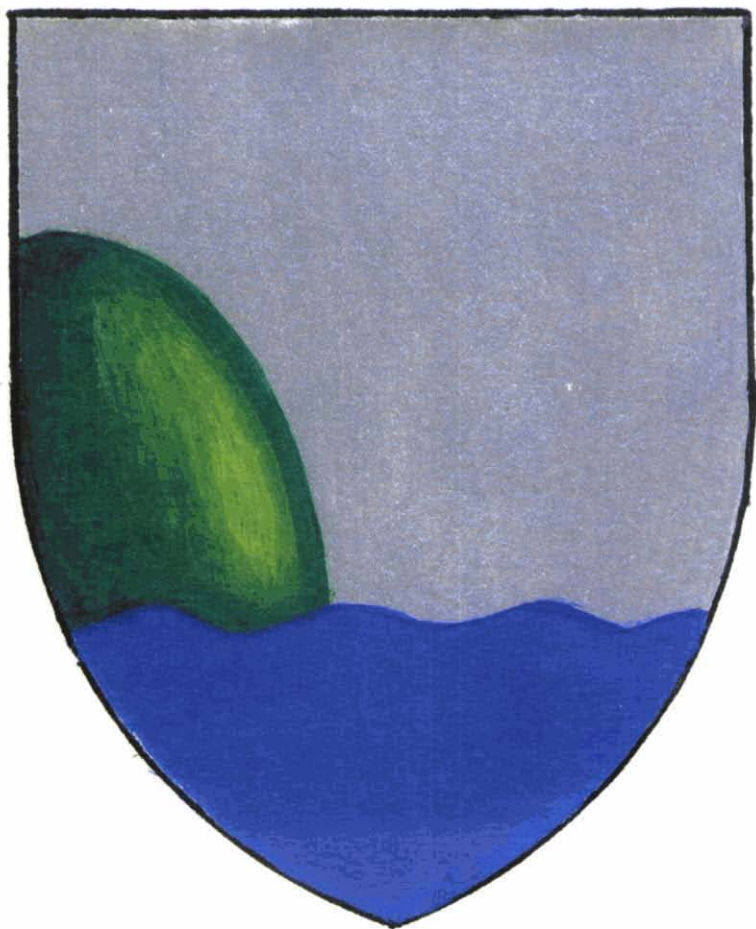
Tercejat en banda: 1r d'atzur, 2n d'argent, 3r de gules.

MARC

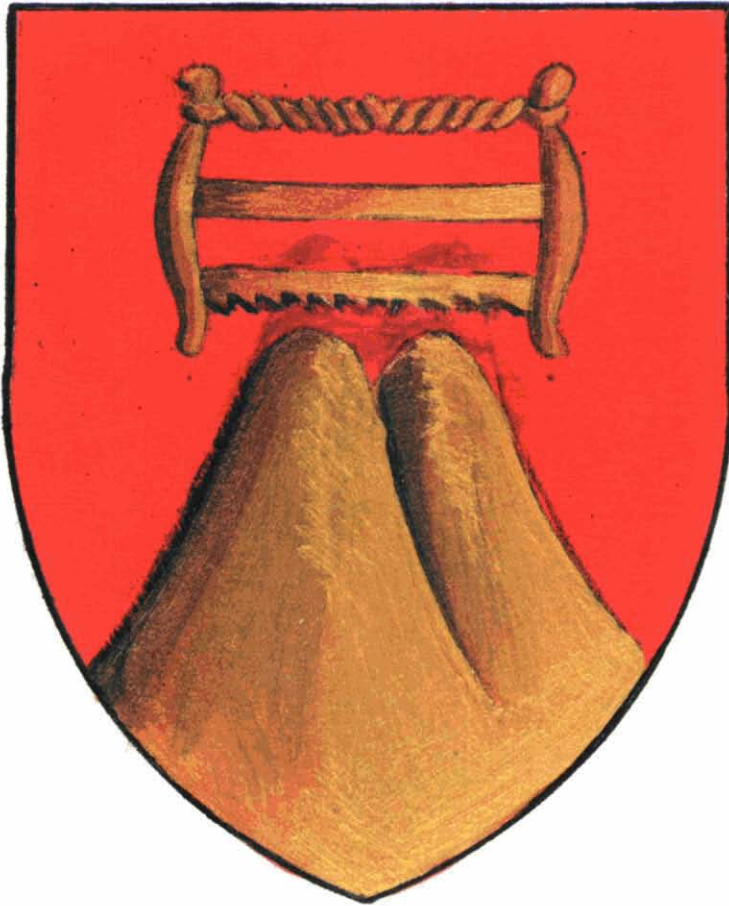
De gules, 8 marcs d'or en 2 pals,
acompanyats al cap d'una lluneta muntant.

MARTÍ

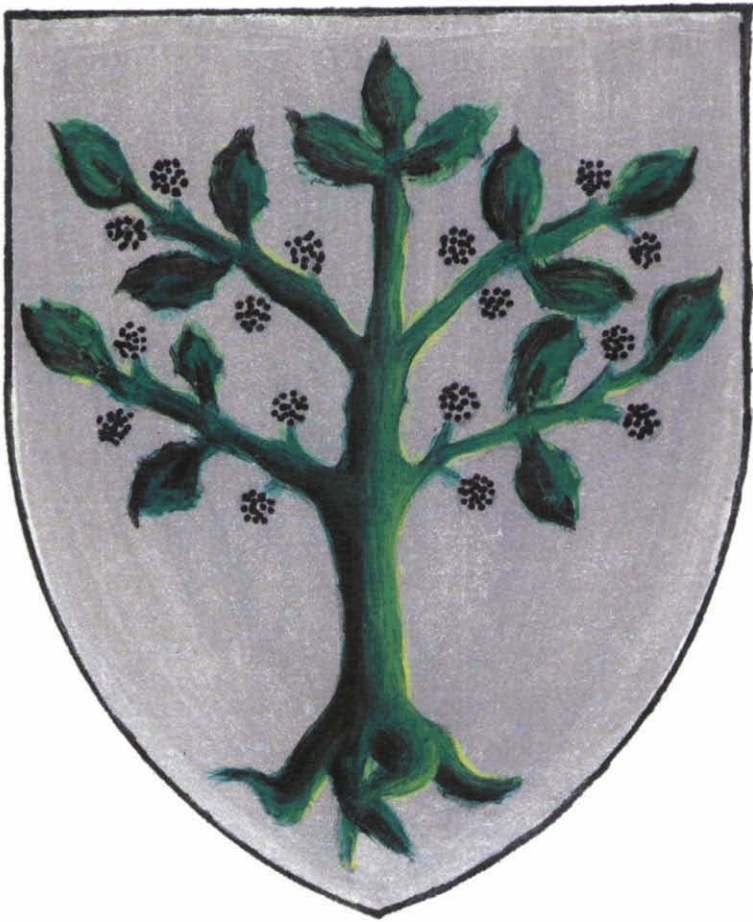
D'argent, un mont de sinople movent del flanc destre,
ixent d'un peu d'atzur.

MONTSERRAT

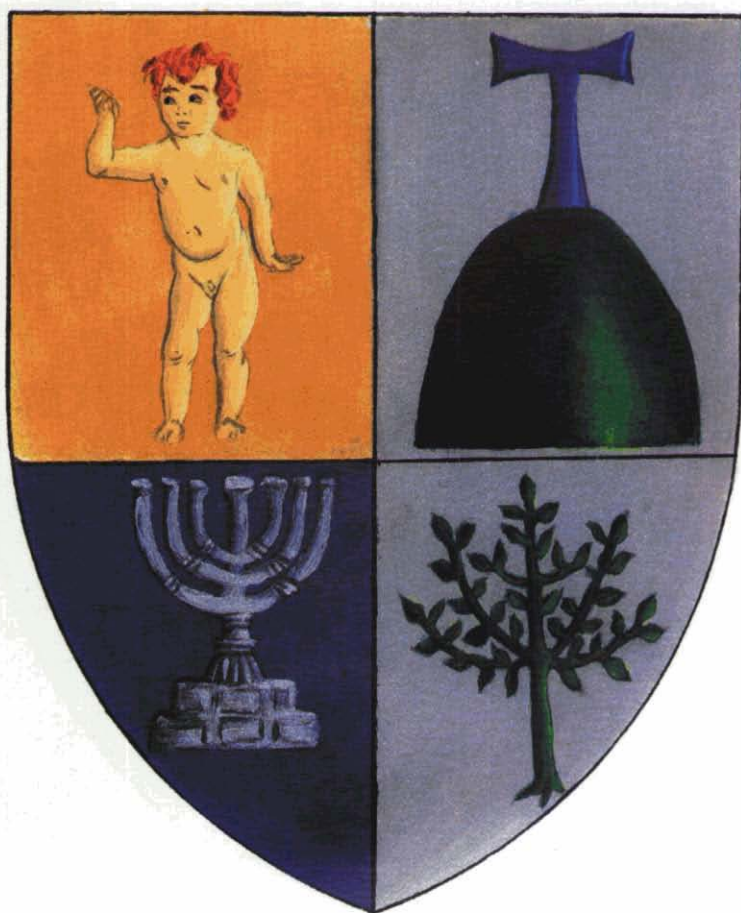
De gules, un mont de 2 penyes d'or movent de la punta;
somat d'una serra d'or.

MORENES

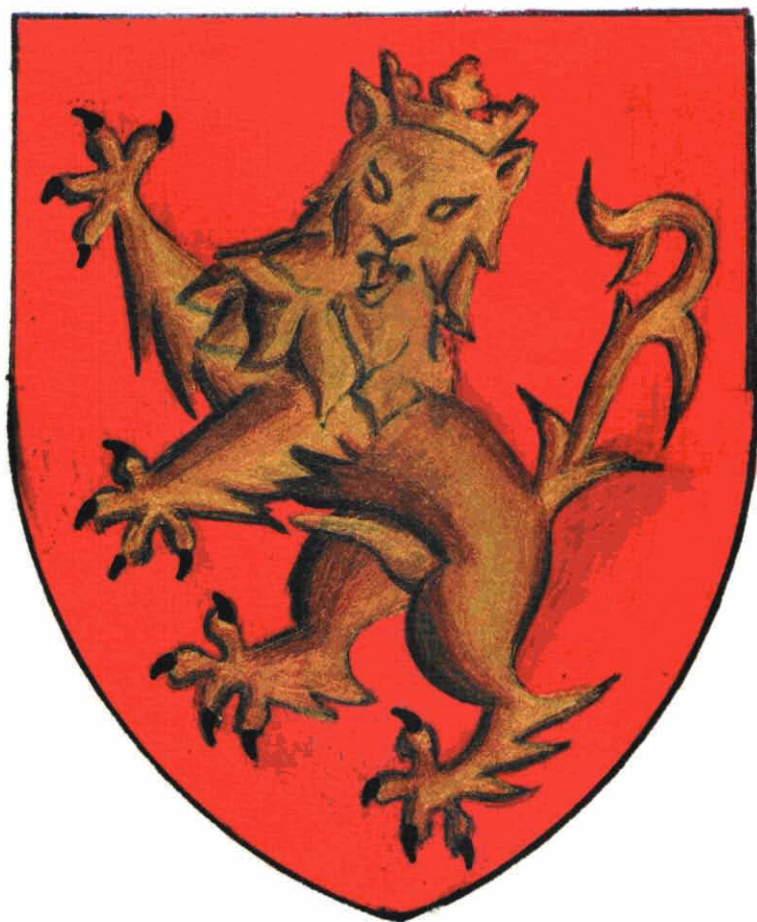
D'argent, una morera de sinople.

NIN

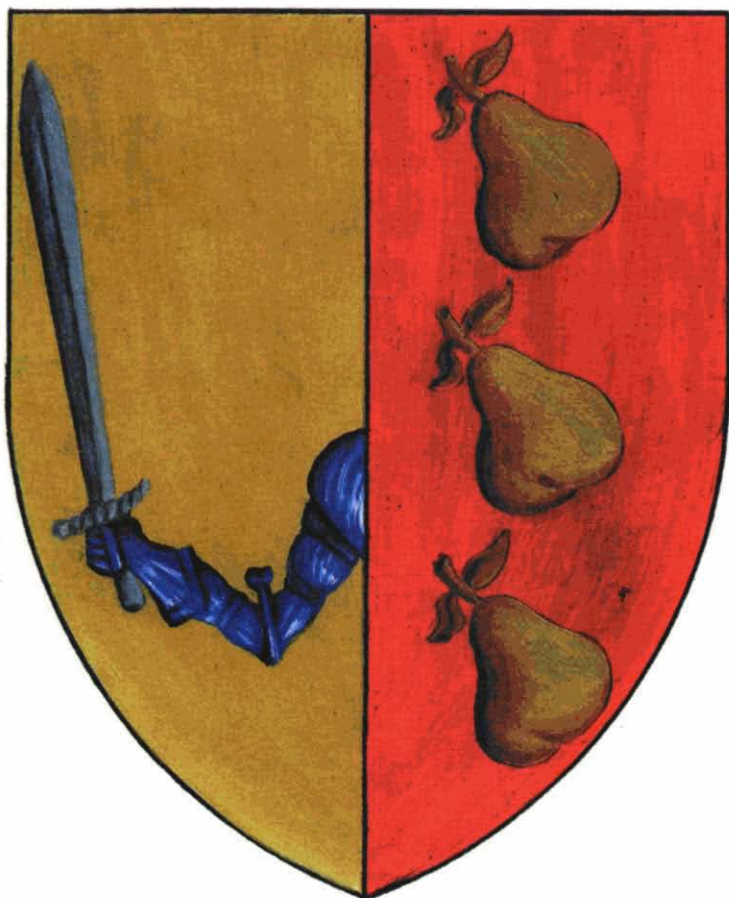
Quarterat: 1r d'or, un nen de carnació; 2n d'argent, un mont de sinople
somat amb la creu de Sant Antoni d'atzur; 3r d'atzur, un salomó d'argent,
i 4rt d'argent, un arbre de sinople.

QUERALT

De gules, un lleopard lleonat coronat d'or, armat de sable.

SUELVES

Partit: 1r d'or, un dextrogir d'atzur empunyant una espasa d'argent;
2n de gules, 3 peres d'or.

GLOSSARI

Armat. Dit de l'animal que té les ungles d'un esmalt diferent de l'esmalt del cos.

Banda. Peça que travessa diagonalment el camper d'un escut des del cantó superior dretre a l'inferior sinistre.

Carnació. Esmalt neutre que representa el color natural del cos humà.

Dextrogir. Braç sencer movent del flanc sinistre de l'escut vers el dretre.

Estantolat. Dit de l'animal amb les potes anteriors aplicades a una torre.

Faixa. Peça que travessa horitzontalment el camper.

Gules. Color vermell.

Lluneta muntant. Mitja lluna amb les banyes vers el cap.

Movement. Dit de la part d'una figura que surt de qualsevol lloc de la vora de l'escut.

Pal. Peça que travessa verticalment el camper.

Sable. Color negre.

Sinople. Color verd.

Somat. Dit de la figura o el moble que en porta un altre al damunt unit a ell o tocant-lo.

Tercejat. Dit de l'escut dividit en tres parts per línies rectes horitzontals, verticals o diagonals.

Truncat. Dit de l'escut el camper del qual és dividit en dues parts iguals.